

JEL Classification Codes: E62, H21, H71, Q15

Torpaq vergisi: nəzəriyyə və təcrübə

Vüqar Məmmədli

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – torpaq vergisinin xüsusiyyətlərinin və bu vergi üzrə milli qanunvericilikdə edilən dəyişikliklərin büdcə daxilolmalarına təsirinin təhlili.

Tədqiqatın metodologiyası – induktiv metod, sistemli yanaşma, müqayisəli təhlil.

Tədqiqatın nəticələri – torpaq vergisinin yığımının təkmilləşdirilməsi istiqamətində əsaslandırılmış təkliflərin verilməsi.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri – torpaq vergisinin yığımında yaranan problemləri geniş araşdırmaq tələb olunur.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti – torpaq vergisinin yığımının artırılmasında müvafiq tədqiqat mənbəyi kimi istifadə.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – torpaq vergisi üzrə milli qanunvericilikdə edilən dəyişikliklərin yığma təsirinin əsaslandırılması.

Açar sözlər: torpaq fondu, fiskal, iqtisadi dəyərlər, tədiyyə bildirişi, kadastr

1. Giriş

Torpaq vergisi Azərbaycan Respublikasının vergi sisteminin tərkib hissəsinə aid olan həm dövlət, həm də yerli vergilərdən biridir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi, "Yerli vergi və ödənişlər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu, habelə bu qanunlara müvafiq qəbul edilmiş digər qanunvericilik aktları torpaq vergisinin hüquqi bazasını təşkil edir.

Torpaq biosferin və atmosferin yer qabığına təsiri ilə onun üst qatında formalaşmış məhsuldar laydır. Torpağın münbitliyi və bununla əlaqədar olan məhsuldarlığı onu dağ süxurlarından fərqləndirən başlıca əlamətidir. Rus torpaqşünası Vasili Dokucayev (1846–1903) torpağa daim dəyişən 5 təbii amilin qarşılıqlı təsiri nəticəsində əmələ gələn təbii-tarixi cisim kimi baxmışdır. Torpaq əmələgətirən amillərə ana süxur, iqlim, bitki və heyvanlar aləmi, relyef və torpağın yaşı aiddir. Müasir torpaqşünaslıqda insanın təsərrüfat fəaliyyətini altıncı amil kimi torpaq əmələgətirən amillərə aid edirlər [1]. Torpaq daşınmaz əmlak hesab edilərək mülkiyyət münasibətlərinin obyektidir. Torpaq mülkiyyətçi üçün sərvət olmaqla bərabər istehsal vasitəsidir, gəlirin yaranmasında əsas vasitədir. Belə ki, torpaq fondunun yarıdan çoxunu kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar təşkil edir ki, həmin torpaqlar istehsal vasitəsidir. Torpaq fondu (fond fransız sözü olub mənası - əsas, özül deməkdir) müəyyən ərazinin, ölkənin hüdudları daxilində yerləşən bütün torpaqların cəmidir. Azərbaycan Respublikasının torpaq fondunu kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar, nəqliyyat, rabitə, müdafiə və digər təyinatlı torpaqlar, xüsusi qorunan ərazilərin torpaqları, meşə fondu torpaqları, su fondu torpaqları və ehtiyat fondu torpaqları təşkil edir.

Dünya dövlətlərində tətbiq edilən sərvət vergiləri, gəlir vergisindən fərqli olaraq, bir-birindən ciddi fərqlənir. Sərvət vergisi ilə müqayisədə gəlir vergisi daha çox fiskal xarakter daşıyır. Sərvət vergiləri isə həm də sosial məqsəd

güdüür. Məhz ona görə də hər bir dövlət özünün sosial və iqtisadi sisteminə və qarşıya qoyduğu məqsədlərinə uyğun olaraq sərvət vergilərinin bu və ya digər formasını tətbiq edir. Məlum olduğu kimi, bazar iqtisadiyyatı əhalinin təbəqələşməsinin sürətləndirir, varlı və kasıblar arasındakı fərq daha da artırır. Sərvət vergiləri fiziki şəxslərdən alındığı kimi, hüquqi şəxslərdən də alınır.

Sosial və siyasi xarakterinə görə sərvət vergisinin dünyada dövlətlərinin təcrübəsində iki növü mövcuddur: daimi və müvəqqəti. Daimi sərvət vergilərinə əmlak və torpaq vergisi aiddir. Müvəqqəti sərvət vergiləri isə adətən ölkədə yaranmış fövqəladə vəziyyətlə əlaqədar tətbiq edilir.

Torpaq vergisi ən qədim vergilərdən biridir. Fiziki və hüquqi şəxslərin mülkiyyətində və istifadəsində olan torpaqlardan alınan bu vergi real vergilər qrupuna daxildir.

Vergi Məcəlləsinə əsasən, həm sosial, həm də fiskal xarakter daşıyan torpaq vergisinə belə tərif vermək olar: Torpaq vergisi dövlətin və bələdiyyələrin fəaliyyətinin maliyyə təminatı məqsədilə torpaq mülkiyyətçilərinin və istifadəçilərinin pul vəsaitlərinin özgəninkiləşdirilməsi şəklində dövlət büdcəsinə və yerli büdcələrə köçürülən məcburi, fərdi, əvəzsiz ödənişdir [2]. Bu məqalədə torpaq vergisinin xüsusiyyətləri, Qərbi ölkələrində torpaq vergi-sinin tətbiqi qaydaları, bu vergi üzrə qanunvericilikdə edilən dəyişikliklərin büdcə daxilolmalarına təsiri və yerli özünüidarəetmənin gəlirlərinin əsas mənbələrindən olan torpaq vergisinin yığılmasına təsiri təhlil edilmişdir. Bu məqsədlə torpaq vergisinin tarixi, vergitutma elementləri və torpaq vergisinin tətbiqinin beynəlxalq təcrübəsi geniş araşdırılmışdır. Həmçinin yerli özünüidarəetmənin gəlirlərinin əsas mənbələrindən olan torpaq vergisinin yığılmasında üzləşdiyi problemlərin araşdırılması məqalənin vəzifəsi kimi qarşıya qoyulmuşdur. Belə ki, bələdiyyələrin öz səlahiyyətlərini effektiv həyata keçirməsinin əsas şərtlərindən biri həmin qurumların yetərli maliyyə potensialına malik olmasıdır.

2. Azərbaycanca torpaq vergisinin tarixi

Türk dilləri qrupuna mənsub dildə danışan, beş min ildən artıq dövlətçilik ənənələrinə malik olan azəri türklərinin yaşadığı ərazidə – qədim Azərbaycanda yerli vergitutma uzun tarixi inkişaf yolu keçmişdir. Azərbaycanda vergitutma özünəməxsus spesifik xüsusiyyətlərə malik olmaqla, müvafiq mərhələlərdən keçərək bəsit formasından elmi-nəzəri əsaslara söykənən bu günkü formasınadək yüksəlmişdir.

Torpaq vergisi birbaşa vergi olmaqla, ödəyicilərindən asılı olaraq, iki yerə ayrılır: hüquqi şəxslər və fiziki şəxslər tərəfindən ödənen torpaq vergiləri. Birbaşa vergilər sərvətdən alınan vergilərdir. Sərvət geniş mənalı bir anlayışdır, fiziki və hüquqi şəxsin müəyyən bir dövrdə malik olduğu bütün iqtisadi (maddi) dəyərlərin məcmusudur. "İqtisadi dəyərlər" anlayışına bütün növ daşınan və daşınmaz əmlak, pul və hər cür pul alacaqları aiddir. Ümumiyyətlə, birbaşa vergilərin tarixi daha qədimdir.

III–IV əsrlərdə Sasanilər dövründə vergi mənasında olan "xaraq" termini torpaq vergisinə aid edilib.

Torpaq vergisi ölkədə təqribən səkkizinci əsrdən müxtəlif adlarla tətbiq edilmişdir. Ərəb xilafəti dövründən xərac adı ilə tətbiq edilmişdir. Səlcuqlar (IX–X əsrlərdə), Elxanilər (XIII–XIV əsrlərdə), Qaraqoyunlular və Ağqoyunlular (XV əsrdə) dövründə geniş tətbiq edilib. Səfəvilər dövründə "üşr" adı ilə toplanmışdır [3].

XIX əsrin ortalarında rus üsul-idarəsi dövründə əhali xəzinəyə çoxlu vergi ödəyirdi ki, bu vergilərin əksər hissəsi torpaqla bağlı vergilər olub. 1901-ci ildən qüvvəyə minən yeni torpaq qanunu ilə bütün kateqoriyalar üzrə kəndlilərin dövlət qarşısında mükəlləfiyyətləri müəyyənləşdirilmişdir. Həmin qanuna əsasən, dövlət kəndliləri özlərinin həmişəlik istifadəsində olan torpaqlarına görə xəzinəyə həyatbaşı (tüstü) adlanan vergi əvəzinə, gəlirin 10–12%-ni təşkil edən dövlət töycüsü, istifadə etdiyi başqa

torpaqlara görə torpaq vergisi, bütün torpaqlara şamil edilən "zəmski" rüsumu ödəməli idi. "Zəmski" rüsumu əhəlinin təhsil, səhiyyə, baytarlıq xərclərini ödəmək məqsədilə alınır. Lakin o, əsasən polisın saxlanması sərəf edilirdi. Həmin dövrdə, əvvəllər olduğu kimi, sahibkar kəndliləri öz ağalarının xeyrinə bir sıra mükəlləfiyyətlər, o cümlədən torpaqdan istifadəyə görə məhsulun 1/10 hissəsindən yarısına qədərini təşkil edən məcəhət, yaxud bəhrə, qışlaqda saxlanan heyvana görə ot pulu, alaçiq tikməyə görə tüstü pulu, bağ və tərəvəz yetişdirməyə görə bağ pulu ödəyirdilər. Yeni qanuna əsasən vergilər 2 qrupda cəmləşdirildi [3]:

1. Sahibkar kəndlilərin, həmçinin bəy və mülkədarların bilavasitə istifadəsində olan torpaqlara görə torpaq vergisi.
2. Bütün torpaqlara şamil edilən "zəmski" rüsumu (vergi).

Azərbaycan SSRİ-nin tərkibində olduğu dövrdə kənd təsərrüfatı vergisi və yerli vergi olan tikinti vergisi və torpaq rentası ödənilib. Kənd təsərrüfatı vergisi kənd yerlərində torpaq sahəsinə malik olan vətəndaş təsərrüfatına görə ödənilir. Bu vergi təsərrüfatlardan alınır. Kənd təsərrüfatı vergisi üzrə normalar torpağın keyfiyyəti, məhsuldarlığı nəzərə alınmaqla fərqlənirdi. Bu vergi üzrə müxtəlif güzəştlər nəzərdə tutulurdu. Məsələn, çox qocaların, əlillərin təsərrüfatları, təbii fəlakətdən zərər çəkənlərin təsərrüfatı vergiyə cəlb edilməyib. Həmçinin kənd yerlərində kadrları möhkəmləndirmək, yaxşı maddi şərait yaratmaq məqsədilə müəllimlər, həkimlər, orta tibb heyəti, aqronomlar, zootexniklər və digər mütəxəssislər kənd təsərrüfatı vergisindən azad olunmuşlar. Bu vergi bərabər hissələrlə iki müddətdə – 15 avqust və 15 oktyabr tarixlərində ödənilir [4].

Tikinti vergisi, torpaq rentası yerli vergi və rüsumlardan ən mühümləri hesab olunub. Onları xüsusi tikililəri və torpaq sahəsi olan şəhər və fəhlə qəsəbəsi vətəndaşları ödəyiblər. Ödəyicilərin uçotu və tədiyyənin hesablanması maliyyə orqanları tərəfindən aparılıb.

1991-ci ildən Azərbaycan Respublikası müstəqillik əldə etdikdən sonra öz müstəqil bütçə və

vergi siyasətini həyata keçirməyə başlamışdır. Bu dövrdə qəbul edilmiş qanunlardan biri də "Torpaq vergisi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunudur. Bu qanun 24.12.1996-cı il tarixində qəbul edilmişdir [5].

Vergi sahəsində əldə edilmiş ən böyük uğurlar sırasına 2000-ci ildə Vergi Məcəlləsinin qəbul edilməsi və təkmil qanunvericilik bazasının yaradılması daxildir. Vergi Məcəlləsinin qəbul edilməsi islahatların genişləndirilməsi üçün təkan rolunu oynadı. Torpaq vergisi Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edildiyi üçün "Torpaq vergisi haqqında" Qanun qüvvədən düşmüşdür.

2001-ci ildən bu günə qədər fəaliyyət göstərən və bazar prinsiplərinə uyğunlaşdırılmış Vergi Məcəlləsinin respublikamızda vergi nəzəriyyəsinin elementi hesab etmək olar. Nəzəriyyə (ərəb sözü olub görmək, baxmaq sözündəndir) müəyyən bir hadisənin şərhinə və izahına yönəldilmiş baxışlar, ideyalar, təsəvvürlər kompleksidir. Nəzəriyyə elmi biliyin ən yüksək, inkişaf etmiş təşkil formasıdır. Elmi biliyin müəyyən forması olan nəzəriyyə onun digər formalarından (hipotez, qanun) daha mürəkkəbdir. Bu formalar nəzəriyyədən əvvəl yaransa da, elmin tərkibində nəzəriyyənin elementləri kimi çıxış edirlər [6].

Vergi Məcəlləsində respublikamızda tətbiq edilən vergilərin elementləri əks olunur ki, vergilərin təsnifləşdirilməsi, hər bir vergi növünün xarakterik xüsusiyyəti elementlər əsasında müəyyən edilir. Bu gün bütün ölkələrdə maliyyə-vergi mexanizmi tarixən formalaşmış vergi nəzəriyyələrinə əsasən fəaliyyət göstərir. Maliyyə mexanizmi – maliyyə münasibətlərinin təşkilinin növləri və formalarının, maliyyə resurslarının formalaşmasının və istifadəsinin spesifik metodlarının və onların kəmiyyət müəyyənliyi üsullarının məcmusunu ifadə edir [7]. Vergi mexanizmi dövlətin və bələdiyyələrin maliyyə siyasətinin həyata keçirilməsi alətidir [8].

Vergitutmanın nəzəri cəhətdən əsaslandırılmasının kökləri çox da uzaq dövrləri əhatə etmir. 17-ci əsrə qədər vergilər haqqında bütün təsəvvürlər təsadüfi və sistemsiz xarakter daşıyırdı. Elmi cəhətdən əsaslandırılmış vergi

nəzəriyyələri 17-ci əsrdən sonra formalaşmağa başlamışdır. Ümumiyyətlə, torpaq vergisinin nəzəriyyəsi dedikdə, bu verginin mahiyyəti, cəmiyyətin ictimai-siyasi həyatında rolu və yeri haqqında elmi biliklərin məcmusu başa düşülür [9].

İlk vergi nəzəriyyələrindən biri mübadilə nəzəriyyəsidir. Bu nəzəriyyənin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, vətəndaşlar əsayaşın gözlənilməsi, xarici müdaxilənin qarşısının alınması ilə bağlı xidmətləri vergilər vasitəsi ilə dövlətdən alırlar. Bu nəzəriyyənin başqa bir variantı atomistik nəzəriyyədir. Bu nəzəriyyəyə görə vergi vətəndaşlarla dövlət arasındakı müqavilənin nəticəsidir, belə ki, vətəndaş özünün mühafizəsi, müdafiəsi və s. xidmətlərə görə dövlətə pul keçirir. Heç kim nə vergilərdən, nə də dövlətin göstərdiyi xidmətlərdən imtina edə bilməz.

Klassik vergi nəzəriyyəsi daha yüksək nəzəri səviyyəyə malikdir və ingilis iqtisadçısı Adam Smit (1723–1790) və David Rikardonun (1772–1823) adları ilə bağlıdır [10]. Onların nəzəriyyəsinə görə hər bir vətəndaş öz gəlirlərinə uyğun surətdə dövlətin saxlanılmasında iştirak etməlidir. Dövlət mülkiyyət hüququnu qorumaqla bazar iqtisadiyyatının inkişafını təmin etməlidir. Bu funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün dövlətə zəruri miqdarda vəsait lazımdır ki, onun da əsas mənbəyi vergilərdir. Hər bir şəxsin ödəməli olduğu verginin məbləği, ödənilmə müddəti qabaqcadan dəqiq müəyyən olunmalıdır. Belə olmadıqda vergi ödəyicisi vergi yığanın hökmü altına düşür və vergi yığan bundan öz şəxsi mənfəətini güdməkdə istifadə edir [10].

C.Keynsin (1883–1946) adı ilə bağlı nəzəriyyəyə görə, vergilər iqtisadi tənzimlənmənin əsas alətidir. Bu nəzəriyyəyə görə, ölkədə tam məşğulluğu təmin etmək məqsədilə istehsalə yönəldilməyən passiv gəlirlər vergilərin köməyi ilə toplanmalıdır.

Amerika alimi A.Lafferin (1940) "təklif iqtisadiyyatı" adlanan nəzəriyyəsinə görə, yüksək vergitutma sahibkarlıq və investisiya fəaliyyətinə mənfi təsir göstərir və son nəticədə vergi daxilolmalarının həcminin azalmasına səbəb olur [10].

Bazar iqtisadiyyatına yeni keçmiş ölkə olaraq respublikamızda mövcud olan vergi qanunvericiliyi, yəni Vergi Məcəlləsi klassik nəzəriyyənin əsas müddəalarını əks etdirir. Yəni vergi ödəyicisinin hansı vergiləri və hansı müddətdə ödəməli olduğunu bilməsi, yüksək səviyyədə məlumatlandırma xidmətinin təşkili, partnyorluq sazişlərinin bağlanması, torpaq vergisinin hesablanması torpağın sahəsinə görə progressiv şkalanın tətbiqi, kənd təsərrüfatı məqsədilə istifadə edilməyən torpaqların vergi dərəcələrinin artırılması vergi nəzəriyyəsinin təcrübə ilə vəhdətdə olmasına misaldır. Azərbaycan Respublikasında təcrübə məlumatlarının təsnifatı və ümumiləşdirilməsi daim tədqiqat obyektidir. Nəzəriyyə biliyin sistemli təşkil mexanizmini, müəyyən tədqiqat proqramını ifadə etməklə güclü qneseoloji vasitə funksiyası kəsb edir.

Nəzəriyyə daxilində müddələrin həqiqiliyi, yaxud yanlışlığı problemi onların sübut edilməsinə, yaxud təkzib olunmasına ekvivalentdir. Məzmun həqiqiliyinə baxmayaraq, burada sübut və təkzib oluna bilməyən müddəalar istisnadır. Hər bir nəzəriyyə özlüyündə öz həqiqiliyi haqqında heç bir şey demir. Nəzəriyyənin həqiqiliyi onun uzaqgörənlik qabiliyyətindədir, bunu isə yalnız praktika müəyyənləşdirir. İctimai praktikaya əsaslanan nəzəriyyə praktik fəaliyyəti elmi

əsaslandırmağın ən kamil forması kimi çıxış edir. Nəzəriyyənin rolu burada heç də praktiki fəaliyyət təcrübəsini ümumiləşdirmək və onu yeni şəraitə uyğun tətbiq etməklə məhdudlaşmır. Əksinə, həmin təcrübənin yaradıcılıqla işlənməsi sayəsində praktika qarşısında yeni perspektivlər açılır [11].

3. Torpaq vergisinin vergitutma elementləri

Vergi ödəyicilərinin vəzifələrinin müəyyən edilməsi üçün qanunvericilik aktlarında vergi öhdəliklərinin elementləri müəyyən edilir. Vergi öhdəliyi qanunvericiliklə göstərilən hallarda və qaydada müəyyən edilən vergini ödəmək vəzifəsidir [2].

Vergitutma obyektinə vergiyə cəlb olunan, verginin aid olduğu obyektlərdir. Torpaq vergisi torpaq mülkiyyətçilərinin və istifadəçilərinin təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrindən asılı olmayaraq torpaq sahəsinə görə hər il sabit tədiyyə şəklində hesablanır. Deməli, bu verginin obyektinə torpaqdır. Torpağın sahəsi isə vergitutma bazasıdır. Vergitutma miqyası vergitutma obyektinin ölçülməsi parametri, başqa sözlə, vergini hesablamaq üçün əsas götürülən vahiddir [2].

Vergi ödəyicisi müəyyən edilmiş vergitutma

Cədvəl 1. Torpaq vergisi üzrə daxilolmalar (milyon manatla)

Göstəricilər	2013	2014	2015	2016
Dövlət büdcəsinin gəlirləri	19.496,3	18.400,6	17.497,9	17.505,7
Hüquqi şəxslərin torpaq vergisi üzrə daxilolmalar	33,1	35,4	48,7	52,3
Büdcə gəlirlərində hüquqi şəxslərin torpaq vergisinin xüsusi çəkisi	0,17%	0,19%	0,28%	0,3%
Əvvəlki illə müqayisədə torpaq vergisi üzrə daxilolmaların artımı (+), azalması (-)	8,2%	6,9%	37,6%	3,3%

Mənbə: Azərbaycanın statistik göstəriciləri 2014–2017-ci illər üzrə nəşrləri əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır

obyektlərindən vergi ödəyən istənilən şəxsdir. Azərbaycan Respublikasının ərazisində mülkiyyətində və ya istifadəsində torpaq sahələri olan fiziki şəxslər və müəssisələr torpaq vergisinin ödəyiciləridir [2].

Torpaq vergisinin vergi dövrü təqvim ilidir. Torpaq vergisini digər vergilərdən fərqləndirən bir xüsusiyyət vergi dərəcələrinin kənd təsərrüfatı, sənaye və yaşayış fondu torpaqları üzrə müxtəlif olmasıdır. 20 iyun 2014-cü il tarixli dəyişikliklə sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət-məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı torpaqlar, yaşayış fondlarının, həyətəyən sahələrin torpaqları və vətəndaşların bağ sahələrinin tutduğu torpaqlar üzrə 10.000 kvadratmetrdən artıq torpaq sahəsinin vergi dərəcəsi iki dəfə artırılmışdır. Nəzərə alsaq ki, fiziki şəxslər torpaq vergisini yerli büdcələrə ödəyirlər və bu dəyişiklik 2015-ci il yanvarın 1-dən qüvvədədir, 2015-ci il icmal yerli büdcələrin gəlirlərində artım müşahidə edilmişdir.

Hüquqi şəxslər torpaq vergisini dövlət büdcəsinə ödəyirlər ki, bu dəyişiklikdən sonra daxilolmaların artmasını cədvəl-1 məlumatından görmək olar.

Cədvəl 1-dən görüldüyü kimi, torpaq vergisinin həcmi illər üzrə artmışdır ki, bu da dövlətin həyata keçirdiyi fiskal siyasətin nəticəsidir.

Ancaq bu artımı yerli büdcələrdə müşahidə etmək çətindir. Belə ki, 2014-cü ildə yerli büdcələrin gəlirləri 49.065,7 min manat olduğu halda, torpaq vergisinin dərəcəsi qalxdığı bir dövrdə - 2015-ci ildə 30.803,9 min manat olmuşdur.

Torpaq vergisi torpaq barəsində mülkiyyət və ya istifadə hüququnu təsdiq edən sənədlər əsasında müəyyənləşdirilir. Tikililərin və qurğuların altında olan torpaqlara, həmçinin obyektlərin sanitariya mühafizəsi üçün zəruri olan torpaq sahələrinə görə torpaq vergisi tutulur. Torpaq vergisini müəssisələr torpaq sahələrinin ölçülərinə və torpaq vergisinin dərəcələrinə əsasən illik olaraq hesablayır və mayın 15-dən gec olmayaraq hesablamaları vergi orqanına verirlər.

Bələdiyyələr hər il iyulun 1-dək fiziki şəxslərə torpaq vergisini hesablayır və tədiyyə bildirişlərini

avqustun 1-dən gec olmayaraq onlara çatdırır. Ayrılıqda bir neçə hüquqi və fiziki şəxsin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan tikililərin altında qalan və ya onlara xidmət üçün ayrılmış torpaq sahələrinə görə vergi onlara məxsus tiki sahələrinə mütənasib surətdə hesablanır.

Torpaq vergisi bərabər məbləğlərdə 15 avqust və 15 noyabr tarixlərindən gec olmayaraq ödənilir. 01.01.2017-ci il tarixindən qüvvəyə minmiş dəyişiklikliyə görə müvafiq icra hakimiyyəti orqanının (Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi, Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi, Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin birgə) verdiyi arayışa əsasən, təyinatı üzrə istifadə edilən və ya irriqasiya, meliorasiya və digər aqrotexniki səbəblərdən təyinatı üzrə istifadə edilməsi mümkün olmayan kənd təsərrüfatı torpaqları üzrə torpaq vergisinin dərəcəsi 1 şərti bal üçün 0,06 manat müəyyən edilir. Əks halda, kənd təsərrüfatı torpaqları üzrə torpaq vergisinin dərəcəsi torpaq sahəsinin hər 100 kvadratmetrinə görə 2 manat müəyyən edilmişdir. Təyinatı üzrə istifadə edilən və ya təyinatı üzrə istifadə edilməsi mümkün olmayan kənd təsərrüfatı torpaqları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (Nazirlər Kabineti) tərəfindən təsdiq edilən qayda və meyarlar əsasında müəyyən edilir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 01.06.2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təyinatı üzrə istifadə edilən və ya təyinatı üzrə istifadə edilməsi mümkün olmayan kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar barədə arayışların elektron məlumat bazasına daxil edilməsini Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi həyata keçirir [19].

Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən kadastr qiymət rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar üzrə kənd təsərrüfatı torpaqlarının təyinatı, coğrafi yerləşməsi və keyfiyyəti nəzərə alınmaqla şərti balları müəyyənləşdirilir [2]. Yəni torpağın bonitetləşdirilməsi (lat. Bonitas - keyfiyyətlikdir) aparılır. Torpaqların bonitetləşdirilməsi - torpaqların kimyəvi və mexaniki tərkibi, məhsuldarlığı əsasında onların münbitliyinin müqayisəli şəkildə qiymətləndirilməsidir. Torpağın bonitetləşdirilməsi onun münbitliyinin, yəni keyfiyyətini ballarla ifadə edən kəmiyyət gös-

təricisidir. Bu göstərici torpaqların iqtisadi qiymətləndirilməsi, torpaq kadastrının tərtibi, zəruri meliorasiya tədbirlərinin müəyyənləşdirilməsi zamanı mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Burada məqsəd torpağın istehsal vasitəsi funksiyasını bərpa etməkdir. Yəni kənd təsərrüfatı üçün yararlı torpaqlar təyinatı üzrə istifadə edilməli, bazarda məhsul bolluğu yaranmalıdır. Nəzərə alsaq ki, ölkə əhalisinin 50% kənd əhalisidir bu dəyişiklik əsas etibarilə sosial xarakter daşıyır. İstər fermer, istərsə kəndli torpaqların becərilməsində maraqlı olmalıdır. Bu dəyişikliyin kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına təsiri qaçılmazdır.

Vergi müəyyən edildikdə qanunla nəzərdə tutulan əsaslarla vergi güzəştləri müəyyənləşdirilə bilər. Vergi güzəştləri dedikdə bir qrup şəxslərin, bəzi torpaqların tamamilə və ya qismən vergidən azad edilməsi başa düşülür.

Maliyyə sanksiyası vergi qanunvericiliyinin pozulması faktı müəyyən edilərkən vergi yükünün artırılmasıdır.

İzahını verdiyimiz vergitutma elementləri əsasında təcrübə məlumatları ümumiləşdirilir. Təcrübə bilik və bacarığın, vərdişlərin vəhdətidir. Təcrübə həm insanın xarici aləmə təsiri, həm də bu təsirin bilik və vərdişlər şəklində nəticəsidir.

4. Torpaq vergisi üzrə beynəlxalq təcrübə

Torpaq vergisi dünyanın bir çox ölkəsində tətbiq edilir. Xüsusilə Qərbi ölkələrində torpaq vergisi üzrə vergi bazası MDB ölkələrində tətbiq edilən vergi bazasından fərqlənir.

Əksər ölkələrdə əsas vergi bazasını torpağın dəyəri təşkil edir. Araşdırma göstərir ki, dünya ölkələrində torpaq vergisi üzrə vergi bazasının 3 alternativ mexanizmindən istifadə olunur.

Bu mexanizmlər aşağıdakılardır:

- 1) Torpağın kadastr dəyəri üzrə vergiyə cəlb olunma.
- 2) Torpağın bazar dəyəri əsasında və ya torpaq ərazilərinin artan dəyərində görə vergiyə cəlb olunma.

3) Torpağın sahəsinin ölçüsünə görə vergiyə cəlb olunma.

Rusiyada torpaq və əmlak vergiləri birləşdirilərək onların bazasında əmlakın bazar dəyəri əsasında əmlak vergisi tətbiq edilir [12].

Böyük Britaniyada torpaq daşınmaz əmlak olaraq digər əmlaklarla birgə əmlak vergisinə cəlb edilir. Həmin ölkədə yerli büdcələrin gəlirlərinin vergi daxilolmalarının əsas mənbəyini əmlak vergisi təşkil edir. O, daşınmaz əmlak, torpaq, yaşayış binaları, mağaza, zavod və fabrikin mülkiyyətçilərindən və istifadəçilərindən tutulur. Həmin verginin ödəyicilərinin sırasına yaşayış binasını kirayəyə götürən və mənzil haqqı ödəyən şəxslər də aid edilir. Bundan əlavə, vergi orqanları istifadə olunmayan mülkiyyət sahiblərini də əmlak vergisinə cəlb edirlər. Vergitutma bazası əmlakın illik xalis dəyəri hesab edilir. Hər 10 ildə bir dəfə əmlakın dəyərinin yenidən qiymətləndirilməsi aparılır. Bu o məqsədlə edilir ki, əmlakın, o cümlədən torpağın dəyəri real bazar dəyərində uyğunlaşdırılmış olsun. Verginin dərəcəsi bələdiyyələrin maliyyə resurslarına olan tələbatı nəzərə alınmaqla tərtib olunur. Vergi hər yarım ildə bir dəfə, rüblər üzrə, yaxud bərabər paylarla 10 dəfəyə tutulur. Aztəminatlılar üçün yerli vergilərin tutulması üzrə qanunla bir sıra güzəştlər (vergi dərəcəsinin 50 faizinin azaldılmasına əsaslanan vergi güzəşti) müəyyən edilmişdir. Xeyriyyə təşkilatları da güzəştlərdən istifadə edir [13]. Deməli, bəzi ölkələrdə torpaq vergisi ayrıca tətbiq edilmir. Yəni əmlak vergisi adı ilə vergiyə sərvət olaraq cəlb edilir.

Almaniyada torpaq vergisinin vergitutma obyektinə hüquqi və fiziki şəxslərin torpaq mülkiyyətidir. Bu vergi növü üzrə ödəniş subyektlərin gəlirlərindən asılı deyildir. Torpaq vergisi icmalar tərəfindən tutulsa da, ancaq onun bir hissəsi ərazi büdcəsinə daxil edilir. Onun dərəcəsi aşağıdakı iki hissədən ibarətdir:

- mərkəzləşdirilmiş qaydada müəyyən edilən baza kəmiyyəti;
- icmalar əlavəsi.

Büdcədən maliyyələşən orqanlar, kilsə (kilsənin

torpaq sahəsi, elmi məqsədlər üçün istifadə olunan torpaqlar) bu vergi növünü ödəməkdən azaddır. Vergi dərəcəsi kənd və meşə təsərrüfatı torpaqları üçün 0,6% və sair torpaq sahələri üçün 0,26%-dən 0,35%-dək müəyyən edilmişdir [14].

İspaniyada torpaq ərazilərinin artan dəyərində görə vergi tutulur. Bu vergi yerli vergidir. Ümumiyyətlə, əksər dünya ölkələrində torpaq yerli vergitutma obyektidir. Yerli vergitutmanın əsas xarakterik xüsusiyyəti vergitutma obyektlərinin və bazalarının sabit qalması, yəni dəyişməməsidir.

Avropada torpaq vergisinin ən geniş tətbiq edildiyi ölkə Fransadır. Belə ki, bu ölkədə torpaq vergisi yerli vergi hesab edilir, yerli büdcəyə toplanır. Fransanın vergi sistemində əhəmiyyətli yeri yerli vergilər tutur. Yerli orqanlar təxminən 80 min sərbəst büdcədən ibarətdir. Yerli büdcələrin ümumi hissəsi ölkənin dövlət büdcəsinin 60%-ni təşkil edir. Tikinti aparılmış ərazilərdən torpaq vergisi tikinti yerləşmiş sahələrə görə hesablanır. Vergitutma bütün daşınmaz əmlakın yerləşdiyi – bina, qurğu, həmçinin sənaye və kommersiya üçün nəzərdə tutulmuş sahələrə aiddir. Vergitutma hissəsi ərazinin kadastr icarə dəyərinin yarısına bərabərdir. Bu növ vergilərdən şəhər kənarında olan və kənd təsərrüfatı üçün nəzərdə tutulan dövlət əmlakı və binaları azaddır. Eyni zamanda bu vergidən 75 yaşından yuxarı olan şəxslər, həmçinin cəmiyyət fondlarından xüsusi müavinətlər alan şəxslər və ya əlilliyə görə müavinət alan şəxslər azaddır [15].

Tikinti işləri aparılmamış ərazilərə tarla, çəmən, meşə, karxanalar, bataqlıq, şoranlıq, dincə qoyulmuş sahələr aiddir. Kadastr gəliri verginin bazisi olub və ərazinin kadastr icarə dəyərinin 80%-nə bərabər müəyyən edilir. Bu növ vergilərdən dövlət mülkiyyətində olan ərazilər azaddır. Süni meşəsalma əraziləri, kənd təsərrüfatının inkişafı üçün nəzərdə tutulmuş ərazilər vergidən müvəqqəti azad oluna bilər [15].

Danimarkada 2 ildə bir dəfə əmlak qiymətləndirilir. Qiymətləndirmə əmlakın və torpağın dəyərini müəyyən edir. Torpağın qiymətləndirilməsinə

onun yeri və necə istifadə olunma bilməsi kimi müxtəlif amillər təsir edir. Bələdiyyələr öz torpaq vergisi dərəcələrini müəyyən edir [13].

Torpaq vergisi digər vergilərdən azadolma və güzəştlərinin miqyasının çox olması ilə fərqlənir ki, belə azadolma və güzəştləri aşağıdakı istiqamətlər üzrə ayırmaq olar:

– Bəzi torpaqlar vergiyə cəlb edilmir. Məsələn: dövlət və ümumi istifadədə olan torpaqlar, dövlət sərhəd zolaqları və müdafiə təyinatlı torpaqlar;

– Müharibə veteranı adı almış şəxslər, əmək qəhrəmanları, əlillər və s.;

– Bəzi istehsal sahələrində istifadə edilən torpaq sahələri müddətli olaraq torpaq vergisinə cəlb edilmir.

Müasir vergitutma nəzəriyyəsində vergilər əsasən aşağıdakı xüsusiyyətlərinə görə ayrılırlar:

– tutulma üsuluna görə;

– subyektinə görə;

– ödənilməsi büdcənin səviyyəsinə görə.

Tutulma üsuluna görə vergiləri birbaşa və vasitəli vergilərə ayırmaq olar. Birbaşa vergilərin dəqiq məbləği əsasən məlum olur. Belə vergilər gəlirdən və ya sərvətdən tutulur. Vasitəli vergilər isə əmtənin dəyərində əlavə edilir [10].

Subyektinə görə vergiləri 3 qrupa ayırmaq olar: fiziki şəxslərdən tutulan vergilər, hüquqi şəxslərdən tutulan vergilər, həm hüquqi həm də fiziki şəxslərdən tutulan vergilər (qarışıq vergilər). Məhz torpaq vergisi qarışıq vergi hesab edilir, çünki həm hüquqi, həm də fiziki şəxslərdən tutulur [10].

Ödənilməsi büdcənin səviyyəsinə görə vergiləri 2 qrupa ayırmaq olar: təsbit olunmuş vergilər və tənzimləyici vergilər [10]. Təsbit olunmuş vergilər birbaşa və ya bütövlükdə konkret büdcəyə köçürülür. Tənzimləyici vergilər müəyyən nisbətə həm dövlət, həm də yerli büdcələrə köçürülür. Respublikamızda isə ödənilməsi büdcənin səviyyəsinə görə vergilər dövlət və yerli vergilərə ayrılır. Torpaq vergisi həm dövlət, həm də yerli vergilərə aid edilmişdir [2].

5. Torpaq vergisinin yığımında yaranan problemlər

Yerli vergilərin dərəcələri vergi qanunvericiliyində təsbit edilmiş hədlər daxilində müəyyən edilir. Fiziki şəxslər torpaq sahələri barədə özlərinin mülkiyyət və istifadə hüquqlarını təsdiq edən sənədləri aldıqdan sonra bələdiyyələrdə 1 ay ərzində uçota durmalıdırlar. Təəssüf ki, torpaq sahibi bu barədə məlumatlı olmadığı üçün bir müddət uçotdan yayınır. Həmçinin uçota vaxtında durmamağa görə məsuliyyət tədbiri nəzərdə tutulmadığı üçün bu sahədə bələdiyyələr problemlərlə üzləşirlər.

Əhalinin sosial vəziyyətinə uyğun olaraq torpaq vergisi üzrə güzəştlər və azadolmalar tətbiq edilir. Torpaq vergisi üzrə güzəştlər əhalinin daha geniş təbəqəsini əhatə edir.

Fiziki şəxslərdən torpaq vergisinin yığımında vergitutmanın bildiriş formasından istifadə edilir. Bildiriş üzrə vergitutma vergitutma obyektinin dəyəri və sahəsi əsasında vergi orqanının və ya bələdiyyənin hesabladığı məbləğ üçün təqdim etdiyi tədiyyə bildirişi əsasında vergi ödəyicisi tərəfindən verginin ödənilməsidir.

Bələdiyyələr torpaq vergisinin ödənilməsi barədə tədiyyə bildirişini vergi ödəyicilərinə avqustun 1-dən gec olmayaraq verməlidirlər. Ancaq

araşdırma (şifahi sorğu əsasında) göstərir ki, bələdiyyələrin böyük hissəsi tədiyyə bildirişlərini vergi ödəyicisinə vaxtında təqdim etmirlər. Bu da vergi ödəyicilərinin hüquqlarının pozulması olmaqla yığımın səviyyəsini aşağı salır. Belə ki, vergi ödəyicilərinin məlumatlılığından ödəniş gecikir.

Qeyd edildiyi kimi, torpaq sahibləri vergini torpağın sahəsinə görə, təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrindən asılı olmayaraq, hər il sabit tədiyyə şəklində ödəyirlər. Torpağın sahəsinə görə verginin hesablanması sadə qayda olmaqla vergi inzibatçılığını asanlaşdırır. Respublikamızda torpağın sahəsinə görə vergi dərəcələri sənaye, tikinti, nəqliyyat, rabitə, ticarət-məişət xidməti və digər xüsusi təyinatlı torpaqlar, yaşayış fondlarının, həyətəyanı sahələrin torpaqları və vətəndaşların bağ sahələrinin tutduğu torpaqlar üçün Bakı şəhəri, habelə onun qəsəbə və kəndləri, Gəncə, Sumqayıt, Xırdalan şəhərləri, Abşeron rayonunun qəsəbə və kəndləri, digər şəhərlər və rayon mərkəzləri, rayon tabeliyində olan şəhərlər, qəsəbələr və kəndlər üzrə fərqli müəyyən edilmişdir. Həmçinin təyinatı üzrə istifadə edilən və ya irriqasiya, meliorasiya və digər aqrotexniki səbəblərdən təyinatı üzrə istifadə edilməsi mümkün olmayan kənd təsərrüfatı torpaqları üzrə şərti ballar Nazirlər Kabinetinin 29 dekabr 2000-ci il 230 sayılı qərarı ilə kadastr qiymət

Cədvəl 2. Bələdiyyələr üzrə yığılan torpaq vergisi (manatla)

№	Bələdiyyələrin adı	Yığılan torpaq vergisi			
		2013	2014	2015	2016
1	Ağdaş rayonu Yuxarı Qəsil kənd bələdiyyəsi	6.180	5.430	7.007	8.055
2	Naftalan bələdiyyəsi	4.700	3.400	4.030	3.500
3	Ağdaş bələdiyyəsi	17.773	15.700	20.740	16.900
4	Mingəçevir bələdiyyəsi	3.840	6.700	7.277	14.200

Mənbə: Cədvəl adları göstərilən bələdiyyələrə edilən sorğu ilə əldə edilən məlumatlar əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır

rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar üzrə torpaqların təyinatı, coğrafi yerləşməsi və keyfiyyəti nəzərə alınmaqla müəyyən edilir [18]. Yəni verginin sabit məbləğlə hesablanmasının bütün çatışmazlıqları nəzərə alınmışdır. Kadastr (yun. katastikhos - qeydiyyat) hər hansı ölkənin, ərazi vahidinin torpaqlarının təbii, hüquqi vəziyyəti və digər xüsusiyyətləri haqqında sistemləşdirilmiş məlumatlar toplusudur.

Yerli özünüidarəetməyə dair Avropa Xartiyasının 9.1-ci maddəsində qeyd olunur ki, yerli özünüidarəetmə orqanları milli iqtisadi siyasət çərçivəsində öz funksiyalarını həyata keçirəcəkləri zaman sərbəst surətdə istifadə etmək üçün kifayət qədər maliyyə vəsaitinə malik olmalıdır [16]. Bu baxımdan, istənilən ölkədə bələdiyyələrin öz səlahiyyətlərini effektiv həyata keçirməsinin ən zəruri şərtlərdən biri həmin qurumların yetərli maliyyə potensialına malik olmasıdır. Tədqiqatlar göstərir ki, torpaq vergisi üzrə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi istiqamətində edilən dəyişikliklərə, həmçinin vergi dərəcələrinin optimallaşdırılmasına baxmayaraq, bələdiyyələrin onlara verilmiş maliyyə mənbələrindən lazımınca yararlanma bilməsi üçün məhdudiyyətlər var. Reallıq belədir ki, bələdiyyələrdə torpaq vergisi üzrə yığım arzuolunan səviyyədə deyil. Təcrübədə bu vergi mənbəyindən hələ də lazımınca istifadə edə bilməyən bələdiyyələrə rast gəlmək olar.

Şifahi sorğu və cədvəl məlumatlarına əsasən demək olar ki, torpaq vergisinin dərəcəsinin optimallaşması bəzi bələdiyyələrdə yığımın artmasına səbəb olmuşdur.

Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin vergi yığımını üzrə üzləşdiyi digər bir çətin məqam informasiya qıtlığıdır. Xüsusilə fiziki şəxsə məxsus daşınmaz əmlakların uçotu 1999-cu ildə vergi orqanları tərəfindən təqdim edilən məlumatlar (təsərrüfat kitabları) əsasında aparılır.

Belə ki, Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi yanında Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reyestri Xidmətinin ərazi idarələri tərəfindən "Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 5.1-1 maddəsinə uyğun olaraq yazılı sorğu əsasında bələdiyyələrə

reyestr məlumatları verilir[17]. Azərbaycan Respublikasının Tarif (Qiymət) Şurasının 31 iyul 2009-cu il tarixli 4 sayılı Qərarına müvafiq olaraq pullu xidmətlər göstərən reyestr xidməti orqanları bəzi hallarda belə məlumatların verilməsində maraqlı olmurlar. Nəticədə bələdiyyə orqanları daşınmaz əmlakların sahəsini müəyyən etməkdə çətinliklə üzləşirlər.

6. Nəticə

Torpaq vergisinin əsas üstünlüyü vergitutma bazisinin sabitliyi, vergitutma dövrü ərzində az dəyişikliyə məruz qalması, yəni torpaq mülkiyyətçilərinin və istifadəçilərinin maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrindən asılı olmamasıdır. Yəni torpaq vergisinə müvafiq büdcələrin sabit gəlirləri kimi baxmaq olar. Məhz buna görə də bəzi dünya ölkələrində olduğu kimi, torpaq vergisini bütövlükdə yerli vergi hesab etməklə bələdiyyələrin maliyyə təminatını yaxşılaşdırmaq olar. Hesab edirik ki, torpaq vergisinin büdcə səviyyələri üzrə bölgüsünə yenidən baxıla bilər.

Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin vergi yığımını üzrə informasiya qıtlığını nəzərə almaqla bələdiyyələrin mütəmadi olaraq daşınmaz əmlaklarla bağlı məlumatlarla təmin olunması məqsədamüvafiqdir. Yəni hesab edirik ki, reyestr orqanlarının bələdiyyələri yazılı və ya elektron qaydada məlumatlandırması məcburi olmalıdır. Hesab edirik ki, qanunda dəyişikliyin müzakirəsi bu sahədə atılmış ciddi addımdır.

Bəzi hallarda bələdiyyələr torpaq vergisinin tətbiqinə, progressiv vergi dərəcələrinin tətbiqinə və əhalidən həmin verginin yığılmasına qanunvericilikdə onların üzərinə qoyulmuş öhdəlik kimi yox, onlara verilmiş hüquq kimi baxırlar. Bundan başqa, bir sıra bələdiyyələr tədiyyə bildirişlərini vergi ödəyicilərinə çatdırmırlar.

Araşdırma (şifahi sorğuya əsasən) göstərir ki, tədiyyə bildirişləri vaxtında çatdırılmadığı üçün yığımın səviyyəsi aşağı düşür və çox vaxt bələdiyyələr tərəfindən faiz məbləğləri hesablanmır.

Torpaq vergisinin dərəcələri optimallaşdıqdan sonra dövlət büdcəsinə torpaq vergisi üzrə

daxilolmalar əvvəlki illə müqayisədə 2013-cü ildə 8,2%, 2014-cü ildə 6,9%, 2015-ci ildə 37,6%, 2016-cı ildə 3,3% artmışdır. Ayrı-ayrı bələdiyyələr isə torpaq vergisi yığımını artırırsa da, icmal yerli büdcələrin gəlirləri 2015-ci ildə 2014-cü illə müqayisədə 37,22% azalmışdır.

01.01.2017-ci il tarixindən tətbiq edilən təyinatı üzrə istifadə edilməyən kənd təsərrüfatı torpaqları üzrə verginin artırılmasında məqsəd yararlı torpaqlardan səmərəli istifadə etmək, kənd təsərrüfatı istehsalını artırmaq, torpağın istehsal vasitəsi rolunu artırmaqdır. Yəni müasir torpaqşünaslığa uyğun olaraq, insanın təsərrüfat fəaliyyətinin torpaqəmələgətirən amil hesab edilməsidir.

Hesab edirik ki, fiziki şəxslərin mülkiyyətində və ya istifadəsində olan kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar barədə aktual elektron məlumat bazasının yaradılması, təyinatı üzrə istifadə edilən və ya təyinatı üzrə istifadə edilməsi mümkün olmayan kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar barədə arayışların elektron məlumat bazasına daxil edilməsi, həmçinin Vergilər Nazirliyinin, o cümlədən bələdiyyələrin bu portala real vaxt rejimində, məhdudiyətsiz və fasiləsiz çıxışının təmin edilməsi torpağın "qara qızıl" adının geri qaytarılması, yəni torpaqdan səmərəli istifadə sahəsində görülən mühüm işdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Məmmədov Q. (2007). "Torpaqşünaslıq və torpaq coğrafiyasının əsasları". Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, Elm, 12–41 səh.
2. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi. (2017). Bakı, Hüquq Yayın Evi, 266–269 səh.
3. Musayev A.F. (2010). "Vergi mədəniyyəti". Bakı, Çayıoğlu nəşriyyatı, 203–206 səh.
4. Borodin S.V. (1983). "SSRI-nin maliyyə və krediti". Bakı, Maarif, 126–128 səh.
5. Məmmədov S. (1997). "Maliyyə". Bakı, Azərneşr, 75–78 səh.
6. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. (1983). Bakı, Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının Baş redaksiyası, 221 səh.
7. Родионова В.М. (1995). "Финансы". Учебник.

М., Финансы и статистика, 60 с.

8. Ataşov B. (2014). "Maliyyə nəzəriyyəsi". Bakı, Kooperativ, 332 səh.

9. Musayev A.F. (2005). "Vergilər və vergitutma". Bakı, Elm, 52–53 səh.

10. Черкина Д.Г. (2010). "Налоги и налогообложение". М., 10–16 с.

11. Paşayev V.Ə. (1999). "Fəlsəfə". Bakı, Səda, 288–290 səh.

12. Свяневич П. (2003). "Основы фискальной децентрализации". Справочное руководство для стран с переходной экономикой. Будапешт, 20–22 с.

13. Kəlbəliyev Y.A. (2011). "Xarici ölkələrin vergi sistemi". Dərslik. Bakı, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, 248–249 səh.

14. Павлова Л.В. (2008). "Налоговые системы зарубежных стран". М., Дело и Сервис, 41 с.

15. Rzayev P.Q. Fransanın vergi sisteminin ümumi xüsusiyyətləri. Azərbaycanın vergi xəbərləri jurnalı. (2010). Bakı, №1. 61–69 səh.

16. "Yerli özünüidarə haqqında" Avropa Xartiyasının təsdiq edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikasının Qanunu 25.12.2001-ci il tarixli. (Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2013-cü il, nömrə 07)

17. Məmmədli V.Ə. (2016) "Fiziki şəxslərdən əmlak vergisinin təkmilləşdirilməsi hesabına yerli özünüidarəetmənin maliyyə təminatının yaxşılaşdırılması". Azərbaycanın vergi jurnalı. Bakı: №3, 131-142 səh.

18. "Kadastr qiymət rayonları və ora daxil olan inzibati rayonlar üzrə kənd təsərrüfatı torpaqlarının təyinatı, coğrafi yerləşməsi və keyfiyyəti nəzərə alınmaqla şərti balların müəyyənəndirilməsi haqqında" A.R. Nazirlər Kabinetinin 29 dekabr 2000-ci il 230 sayılı Qərarı

19. "Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il 6 may tarixli 227-VQD nömrəli Qanunu"nun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 01.06.2016-cı il tarixli Fərmanı

Land tax: theory and practice.

Vugar Memmedli

Abstract

Purpose – analysis of features of land tax and influence on budgetary receipts of changes in legislation on this tax.

Design/methodology – inductive method, systematic approach, benchmarking.

Findings – providing grounded proposals to improve land tax collection.

Research limitations – requires extensive study of problems of land tax collection.

Practical implications - use as a source of relevant research to increase the collection of land tax.

Originality/value – grounding of influence of the changes in the national legislation on land tax to collection of this tax.

Keywords: land fund, fiscal, the economic value, the premium notices of tax, inventory

JEL Classification Codes: E62, H21, H71, Q15